

nevjestinih tisuću lica

željko kipke

Zeljko Kipke, slikar, esejist i kritičar, stalni je suradnik časopisa *Quorum*.

Mnogi se slažu da je uputnije pisati nečiju biografiju, nego trošiti vrijeme na precizno iscrtavanje povijesne situacije u kojoj se dotična osoba »slučajno« našla. Slažu se, vjerojatno zato, jer taj literarni model sebi dozvoljava za povijesni ukus preteške i prezačinjene priče i analogije; čitav niz digresija što ih historiograf zaoblazi. Životopis je obuhvatna forma, a uzme li se u obzir njegova najlabavija varijanta, on u sebe pohranjuje najrazličitija svojstva, recimo u rasponu od filozofskog eseja do banalne ulične pripovijesti, od naučne rasprave do ispisivanja kriptičnih poruka, ulovljenih na rubovima sna, hysterije ili delirijuma. U njemu se, što je najvažnije, računa s naoko nevažnim situacijama i izgovorenim riječima, s pojavama što se zamjećuju ili dešavaju u tisućem dijelu sekunde, sve radi slaganja mozaika — obično nevidljive zgrade nečije egzistencije. Biografija je fino predivo odakle historičar vadi, po njegovom uvjerenju, najvrednije čvorove, trgajući istovremeno i uništavajući suptilno tkanje bez čega bližedi pouzdanost izvedenih fragmenata, mada nauka o čovjekovom vremenu i njezini krojači misle drugačije. Konačno, riječ je o dva tipa kategorijalnog — o dvije varijante *realizma*. Životopisna varijanta je bliža trajnijem obliku: ona se priklanja *realnosti ideja*; povijesna je trošnja i ustupa mjesto *realnosti događaja*. Pa ipak, nije sve tako crno i bijelo, jer je svaka disciplina sačinjena od svijetlih mjesta jednako kao što pati od tamnih pjega. Pojedini odsjeci ljudskog duha su potpuni tek s uvažavanjem pogreške. Nedostaci ili rupe u smislu itekako su potrošna roba, zbog toga što izvjesne rezerve bolesnog ili otuđenog tkiva jačaju zdravi organizam. Daju mu, naime, potrebnu snagu s kojom će prekoračiti ograničenost fizičkog bića; daju mu moć razumijevanja stanja i pojava kojima se spotiče zdravi duh normalnog pojedinca. Modeli povijesnog istraživanja su krajnje škrti, s obzirom na pukotine u smislu i slične stvari. Njihova klasifikacijska shema je zato ograničenija. Uz obzir i s uvažavanjem činjenice da nije sve tako crno i tako bijelo, ipak, životopisu dajem prednost. Zbog otvorenosti njegove sheme klasificiranja, zbog mogućnosti pretvorbe u filozofsku raspravu i esej, ili u filmski scenarij i banalnu priču, u nadpripovijest i jeftini ljubavni roman; konačno, zbog toga što biografija nema i ima lice, što njezine aluzije i nagovještaji, njezina poetika i matematika *sadrže više nego što govore i zato što govore više nego što pokrivaju*.

Priča čiji redovi uskoro slijede jeste saga o čovjeku »bez imena«, scenarij o sudbini povijesno istaknute figure, kojoj u domeni jednog životopisa bezgranične klasifikacijske sheme nije potrebno ime; budući da je posebna koliko i sveobuhvatna, neodređljiva jer je ograničena kao jedinka i ravnodušna u mjeri s kojom je ironizirala svrhu vlastitog postojanja. Mogao bih se, razmišljajući, poslužiti jednadžbom inicijala, formulom jednog suglasnika uz obavezni epitet, mogao bih, na kraju mijenjati suglasnička počela prema stanjima duše te povijesno značajne ličnosti, ili s obzirom na delikatnost njezinih postupaka i htijenja. . . Medutim, sjetio sam se fotografije na kojoj sjedi za stolom, nasred dvorane, pred bijelim figurama na tabli i igra vremenski neograničenu partiju šaha sa ženom, s nagom damom praznog lica, bez usana, obraza, očiju, obrva i bez čela; s crnom rupom umjesto lica. Fotografija je nastala u njegovoj poznijoj dobi i ona je, zapravo, dokument, jedna karika u lancu čovjekovih težnji prema nedostižnom cilju — u konkretnom slučaju, za Nevjestom, alias ženom njegovog života, alias damom bez ijednog komadića odjece na sebi. Strategija lova na savršenu mladu računula je s otklonom od ukalupljenih normi ponašanja, nužno je računala s mijenjanjem interesa, zanimanja i poslova. S dvadeset i sedam, D je bibliotekar i tom prilikom izučava raritetne knjige, manuskripte i rasprave, sedam godina kasnije je član državne šahovske ekipe, a jedanaest nakon toga već vodi dopisnu šahovsku organizaciju; s pedeset i osam aranžira izloge u najvećem gradu Novog kontinenta. U međuvremenu je radio na izdavanju časopisa i organiziranju prigodnih izložbi; sudjelovao je na sajmovima tehničkih dostignuća i ispitivao neistražena područja optičke fizike; na kratko je zaigrao u filmu kao šahist na krovu neke zgrade, kad li se na njega sruči mlaz vode, zatim je režirao kraći kino eksperiment, postao članom značajne mašonske lože. . . Povrh svega, pokazivao je zanimanje za travestiju što potvrđuje izvjesni fotopis; promjene lica, pored sklonosti različitim zvanzima i zanatima, pratila je česta upotreba veoma duhovitih pseudonima. Zavodljiva i, dakako, opasna igra s Nevjestom, što je očito zahtijevalo istančana čula, povukla ga je u

virtlog nedoumice. Vremenom, u toj igri bez početka i bez kraja, počeo je razabirati krhki kod realnosti nedoumice; uvjeren sam, također, da je lice tražene žene ostavio u stanju otvorenog prolaza, u prilog čega »svjedoče rijetke fotografije i predmeti iz njegove zaostavštine, iz razloga što je upoznao okus spomenute stvarnosti te shvatio kako je žena bez lica najsavšenija mlada jer posjeduje veličanstvenih TISUĆU OBRAZA.

Uprkos toga što je u bračnu zajednicu stupao dva puta, oba puta u poznijem dobu, san o idealnoj ženi nije prekidao. Dobrovoljno je podnosio pravila igre u kojoj je nedostižnost cilja glavni ulog i ujedno garancija dramatičnim zbivanjima, tenzija čega nikada ne jenjava te čovjeku ne ostavlja ni minutu predaha, niti smanjuje napetost njegovih osjetila, iako dotična osoba možda ostavlja utisak najravnodušnijeg bića na svijetu. Tokom besmislene potrage za »licem bez lica« RS se prerašavao u žene, poput srednjoškolca dopunjavao fizionomije pojedinih dama po časopisima i magazinima i tajno obožavao vlastitu sestru; fascinaciju plastičnim lutkama bez glava jedva je prikrivao za vrijeme kratkotrajnih aranžmana u izlozima nekih knjižara; vlastiti voajerski impuls je zadovoljio u malom lutkarskom kazalištu u PH-u, milijunskom gradu Novog kontinenta, kada ga je fiksirao za stalno u muzej; izā sebe je ostavio nebrojene zapise opscenog karaktera, u priličnoj mjeri zagonetne aluzije na račun erotske predigre u ložnici; ostavio je, zapravo, fragmente uobičajenog verbalnog ponašanja u takvim okolnostima. . .

Kao mladić nagledao se ritualnog pogubljenja nevjesti na sajamskim štandovima. S tih mjesta je zauvijek ponio sliku lutaka što su se, onako prikačene o pultove i odjevene u nevjeste, njihale na vjetru, dok su im dokoni posjetioci pokušavali loptama odbiti glave. Obješana ženka je postala sinonim za bračnu ložnicu u kojoj traje lutkarska predstava suptilnih nagovještaja, mjesto gdje pravila gravitacije prestaju važiti i gdje je trebalo naći dodatna sredstva i pomagala kako bi se održala ta situacija pomaknutih težišta. Stare naučne rasprave i rijetki manuskripti mladom bibliotekaru su pružili solidnu naobrazbu po tom pitanju. Mnogi promatrači se slažu da je u PH-u, u lutkarskom kazalištu — ložnici, kao logu za dugoočekivanu Nevjestu koja je i ovaj put, normalno, bez glave, najpotpunije iskorišten drevni model za otklanjanje gravitacije. Među bezglavim lutkama, što po tezama brojnih sociologa i etnologa anticipira čin kastracije, a po mom vlastitom uvjerenju znači PO-TRAGU za TISUĆU NEVJESTINI LICA, naš činovnik je, ne slučajno, naišao na trag nečeg veoma neobičnog — na predjele bez sile teže. Obješana sajamska lutka je bila presudna u životu BH-a. Nekoliko fotografija njegovih soba potvrđuju antigravitacioni zanos u rijetkim trenucima samoće i stroge privatnosti; one izgledaju kao da je kroz njih protunjavao pravi uragan, mada, s druge strane, utisak koji izazivaju koso položene stolice i stol, vješalice koje vise sa stropa ili leže na podu, naherani okviri i naglavce izvrnuti predmeti, nije posljedica nehajnosti, već je djelom dobro promišljene strategije, kakō bi se svijest vlasnika održala u stalno bunovnom stanju. U takvim uvjetima, ili s takvim naporom, groznica »Nevjestinih noći i dana« lakše se trpjela. Klinčаницe i kuke, predmeti namjena kojih je vezana uz vješanje drugih predmeta ili stvari, danočno su stražarili u ložnici pomaknutih težišta; oni su stajali kao upozorenje na nešto što se duboko urezalo u sjećanje knjižničara — na kuku o koju je bila obješana njegova prva Nevjesta kao sajamska lutka. Značajan udio u bitci za idealnu mladu imali su predmeti svakodnevnne ekonomije koji su, jednom uvučeni u privatne sobe, nužno podvrgavani naopakom ritualu. Među izokrenutim stvarima osjećao se ugodno, izmišljao im je i nadjevao različita imena, promatrajući kako se banalna funkcija pojedinih stvari rasplinjuje i ustupa mjesto panoptikumom novih značenja i pukotina u smislu, kako se njihova nova uloga uskladuje s temperaturom ambijenta te, osim što održavaju važu bunovnosti, poštuju nepisana pravila »stvarnosti bez obraza«. Pričao je kako voli sjediti zavaljen u fotelju i dugo gledati otuđeni izgled svojih stvari; njegovi biografi se općenito slažu da je povremeno, u takvim situacijama, iskoračivao iz struje dnevnih običaja i kročio u noć umjetnosti.

U dobi od pedeset i osam godina učinio je uslugu svom bliskom poznaniku i suradniku. Povodom knjige AB-a, gdje ovaj rijetko nadahnuti čovjek raspravlja o *mističnoj dami*, o *simbolu nade* i *uskrnuća osjećajnosti kao klice intelektualnog života*, pristao je urediti izlog izvjesne knjižare u NU-u. Sadržaj B-ovog djela je nudio, osim toga, nekoliko vrijednih poteza za stranu bijelog igrača u »igri bez granica«. S druge strane, D je dobio odriježene ruke, što je lukavo iskoristio i u staklenu vitrinu smjestio jednu od svojih bezglavih lutaka. Nitko od slučajnih namjernika tada nije ni slutio njezinu vrijednost, vjerojatno zato jer su slične lutke veoma često pratile životni put pisca traktata o nadi i novoj vjeri.

Kada bi se, slučajno, po tarot karatama određivala konstelacija DRŠBH-ove egzistencije, tada bi dvije bile sasvim dostatne: *Luda*, u nultoj poziciji, čuvala bi stražu pred ložnicom gdje se zbiva magični čin PREDSTAVE S TISUĆU PRIKAZA; i Obješeni, s žigom dvanaestice, čija briga bi bila održati izokrenute stvari izokrenutima, ostaviti nagute stolice takvima kakve jesu, a obješenim lutkama osigurati dovoljno čvrste ruke radi nesmetanog njihanja na vjetru. Jednom prilikom, u dokolic, D je načinio rebus s aluzijom na erotsku aktivnost u postelji za Nevjestu; treći član pisane zagonetke je bio prizor obješenog.

Neki španjolski ekscentrik je uhvatio krotine iste frekvencije kada je pokušao ekonomizirati duhovni lik ovog čovjeka. Načinio je interesantan prikaz ličnosti koja se ne plaši gravitacije i posljedica takve odluke. *Stolici iz godine 1900. je odstranio drvenu ploču sjedišta i umjesto nje je stavio veliku tablu čokolade, jednu njezinu nogu je produžio kvakom od vratiju, a privremenu ravnotežu sklopa je uspostavio tako što je drugu nogu umočio u čašu piva. . .*